

толерантність не лише щодо інших, але й до себе, яка повинна виявлятися у почутті гідності, самоповаги і здатності до самопізнання.

На основі вищесказаного ми пропонуємо ввести поняття художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики. Адже толерантність може проявлятися не лише під час комунікативної взаємодії між людьми, а й у внутрішньому діалозі з світовою культурою, мистецтвом, узгоджуючи його з власною особистістю. Таким чином ми спираємось на концепцію діалогу культур М. Бахтіна, а набуття художньо-творчої толерантності стає результатом розуміння хуложного образу, його переосмислення через призму особистих цінностей та відтворення у власній творчості.

У результаті аналізу наукової літератури ми можемо зробити висновок, що дослідження феномену толерантності майбутнього вчителя музики є актуальною проблемою і цікавить багатьох вчених. Більшість науковців розглядають толерантність як комунікативну та моральну якість особистості у суб'єкт-суб'єктній взаємодії, її соціальну властивість. Духовні цінності, взаємоповага, терпимість, саморозуміння та прийняття іншого – це ті складові поняття толерантності, які звизначають його багаторівневу структуру та лежаться в основі художньо-творчої толерантності.

Незважаючи на важливість висвітленої у статті проблеми, в Україні питання формування толерантності майбутнього вчителя музики достатньо не розроблене. Тому, беручи до уваги широкий спектр проявів та впливу ідеї толерантності, ми вважаємо, що висвітлена проблематика матиме перспективи у подальших наукових дослідженнях.

Література

1. Бех В.П. Толерантність як чинник розбудови європейської освіти / В.П. Бех // Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис. – 2013. – №3 (50). – С. 46-53.
2. Грива О.А. Толерантність в процесі становлення молоді в умовах полікультурного середовища: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філософських наук : спец. 09.00.10 – філософія освіти / Ольга Анатоліївна Грива // НПУ ім. М.П. Драгоманова, кафедра соціальної філософії та філософії освіти. – К., 2008. – 34 с.
3. Єлькіна В.В. Формування творчої толерантності майбутнього педагога / В.В. Єлькіна // Таврійський вісник освіти. – 2011. – №4(36). – С. 216-220.
4. Олексюк О.М., Ткач М.М., Лісун Д.В. Герменевтичний підхід у вищій мистецькій освіті [Текст]: колект. монографія / О.М. Олексюк, М.М. Ткач, Д.В. Лісун ; Міністерство освіти і науки України, Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, Ін-т мистецтв. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. – 187 с.
5. Погодина А.А. Толерантность: термин, смысл, позиция, программа / А.А. Погодина // История: прил. к газ. «Первое сентября». – 2002. – Март (№11). – С. 4-7.
6. Скворцов Л.В. Толерантность : иллюзия или средство спасения? / Л.В. Скворцов // Октябрь. – 1997. – №3. – С.138-155.
7. Ханстантинов В.О. Толерантність як риса світоглядної позиції особистості / В.О. Ханстантинов // Наукові праці. Політичні науки, 2008. – № 66, т. 79. – С. 27-32.
8. Черкасов В.Ф. Вплив толерантності на формування естетичної культури молоді / В.Ф. Черкасов // Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. – Серія : Педагогічні науки. – 2012. – Вип.106. – С. 121-128.
9. Шаюк О.Я. Науково-психологічне осмислення толерантності як загальнолюдської проблеми / О.Я. Шаюк // Психологія і суспільство. – 2010. – № 1. – С. 100-111.

УДК 78 : 37

Малашевська І. А.

ФЕНОМЕН МУЗИКОТЕРАПІЇ ТА ДОСВІД ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ У СФЕРІ МУЗИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ

В статтє освещаются сущностные характеристики музыкотерапии, механизмы ее влияния на личность. С целью разработки саногенно-личностного (оздоровительного)

похода к процессу музыкального обучения дошкольников и младших школьников осуществляется изучение специфики музыкотерапевтического воздействия и существующего опыта применения музыкотерапии в образовательном пространстве. В исследовании использованы методы теоретического анализа психолого-педагогической и искусствоведческой литературы.

Ключевые слова: музыкотерапия, психокоррекция, музыкальное образование, дошкольники и младшие школьники, саногенно-личностный подход.

This article highlights the essential characteristics of music therapy, the mechanism of its influence on person. Implements the studying about specific of music therapy activities and real experience of using music therapy in educational range with the aim of treatment the sanohen-personal (curative) way to the process of preschool and primary school children musical education. The study used the methods of theoretical analysis of psycho-educational, philosophical and art criticism literature.

Keywords: music therapy, psycocorrection, musical education, preschool and primary school children, sanogenno-personality approach.

В умовах політичної та соціальної кризи сучасного українського суспільства деструктивні відчуття та дисгармонійність все частіше стають звичними переживаннями підростаючого покоління. Сьогодні особливо гостро відчувається потреба у гармонізації психофізіологічних станів дітей, у переорієнтації їх навчальної діяльності у здоров'я-підтримуюче гирло.

Загальна мистецька освіта, володіючи великим потенціалом гармонізуючого впливу на внутрішній світ дитячої особистості, потребує розробки нових підходів і методик навчання з використанням здоров'я-зберігаючих технологій. Усвідомлення значення музику не лише з позиції естетичного виховання та дитячих розваг, а з позиції стимулятора навчально-пізнавальної діяльності та засобу загального оздоровлення дітей, дозволяє оптимізувати процес музичного навчання в сучасних дошкільних, шкільних та позашкільних навчальних закладах України згідно вимогам часу. За таких умов особливої актуальності набуває розробка методики музичного навчання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку з використанням музикотерапії, яка базується на застосуванні саногенно-особистісного (оздоровчого) підходу до системи мистецької освіти.

Дослідження проблеми використання музикотерапії у педагогічній практиці здійснювало багато науковців і практиків. Серед них: І. Волженцева, А. Золотарьова, Т. Львова, Г. Побережна, С. Руденко, Н. Яновська та інші [1, 2, 3, 5, 7, 8].

Однак, розробка саногенно-особистісної парадигми музичної освіти дошкільників і молодших школярів поки що не знайшла належного наукового обґрунтування та практичного апробування у сфері педагогічної практики. Дане завдання актуалізує необхідність вивчення наукових досліджень і відкриттів у сфері музикотерапії, розуміння механізмів впливу музики на психофізіологію людини, на загальний інтелектуальний рівень і навчальні показники дітей.

Музична терапія пройшла тривалий та цікавий шлях розвитку і була невід'ємною супутницею культури суспільства. Відповідно розвиток музичної терапії був нерівномірним, оскільки в певні періоди вона набувала великої популярності, як і культура, а в інші часи про неї майже зовсім забували. Свідчення про цілювальні можливості музики знайшли своє відображення у стародавніх міфах, у філософсько-естетичних поглядах і трактатах, науково-методичних розробках.

На сучасному етапі музична терапія являється складником психолого-педагогічних і психотерапевтичних методик. Вона сприяє збереженню психічного здоров'я й попередженню емоційних розладів. Основною метою її є: подолання бар'єрів у спілкуванні, розвиток кращого розуміння себе та інших, зняття психічного напруження, створення можливостей для самовираження, виховання навичок адекватної групової поведінки та соціалізації особистості в суспільстві.

Досліджуючи психологію музичного впливу на особистість, **І. Волженцева** визначає музикотерапію як «цілий комплекс методів та прийомів залучення людей у різноманітні види діяльності, завдяки яким вдається заблокувати, погасити, переключити зони негативних переживань мозку, і наповнити свідомість позитивно «окрашеними» почуттями і думками» [1, с. 24]. Однак ми маємо певні уточнення щодо цього визначення. Згідно тверджень психологів, негативні думки та почуття не варто «блокувати та гасити». Аби подавляти негативні переживання, людині необхідно докладати чимало психологічних зусиль для їх «утримання». Більшого ефекту має процес їх вивільнення та відпускання соціально прийнятним шляхом, заміна їх позитивними переживаннями.

У процесі вивчення та аналізу багатьох нейробіологічних та психологічних досліджень сучасності було з'ясовано, що вплив музики на людину здійснюється трьома чинниками: фізіологічним, вібраційним і психологічним.

Фізіологічний чинник музики здійснює вплив на дихальну, рухову та серцево-судинну систему людини. Дослідження нейробіологів довели, що біоритми здорової людини, яка перебуває у стані близькому до блаженства, суворо синхронізовані. Один дихальний цикл (вдих-видих) зазвичай відповідає чотирьом ударам серця, а хвилиний цикл розподілу крові відповідає 16-ти дихальним циклам, 4-м циклам зміни кров'яного циклу і 64-м ударам серця. У цих співвідношеннях очевидна кратність числа 2 та сувора синхронність. Аналізуючи дані відомості, відразу проводиться паралель з ритмічними тривалостями у музиці. Відповідно саме синхронізоване використання четвертих, восьмих, шістнадцятих тривалостей у музиці є саме тим регулюючим фактором впливу на синхронізацію біоритмів людського організму, приведення його до нормального стану.

Вібраційний чинник полягає у стимуляції обмінних процесів на рівні клітин людського організму. Точно підібрана вібрація здатна сприяти виробленню певних ферментів і гормонів. Крім того, музика, як звукові хвилі, впливає і на коливання клітин головного мозку. Існує 4 головні біоритми мозку: дельта-ритм – 2-3 коливання у секунду, тета-ритм – 4-7, альфа-ритм – 8-12, бета-ритм – 13-30. Кожен індивід має домінуючий біоритм мозку, який можна визначити за допомогою енцефалограми. І в процесі сприйняття музичного ритму біоритм головного мозку налаштовується на його частоту. Найбільшого ефекту має збіг домінуючого на даний момент біоритму головного мозку з частотою музично-ритмічної пульсації, що призводить до найбільш сильних переживань.

Вібраційно-резонансний принцип музикотерапії полягає в резонуванні та синхронізації вібраційних частот певних лікувальних мелодій із вібраціями польових і клітинних структур організму. Результатом подібного впливу стає гармонізація біополя людини, її свідомості і деяких фізіологічних процесів. Лікувальні мелодії, що несуть у собі вібрації високого гармонійного рівня, слугують певним камертоном для налаштування такої складної системи як людський організм.

Психологічний чинник, використовуючи асоціативні зв'язки та певні музичні образи, здатний змінювати емоційно-психічний стан людини, викликати позитивні емоції та переживання. Адже позитивізм та гармонійний емоційний фон підвищують імунітет і стійкість до хвороб. Дозований тренінг емоційної сфери людини допомагає активізувати внутрішні резерви організму та психічну енергію особистості, що у поєднанні з вібраційним та фізіологічним впливом музики сприяє загальному здоровленню, появі гармонійного відчуття життя.

Найбільш дослідженим явищем сучасності у сфері музикотерапії є так званий «ефект Моцарта». Чисельні дослідження доводять, що музика В.А.Моцарта має найбільшу силу впливу у плані оздоровлення та гармонізації людини. Американський нейробіолог Джон Хьюджес довів, що послідовність звукових хвиль, які повторюються кожні 20-30 секунд, викликають найсильнішу реакцію в головному мозку людини. Проаналізувавши сотні музичних творів 57 композиторів різних напрямків і епох, вчений вивів таблицю показників частоти підіймання та опускання звукових хвиль гучності музичного звучання, тривалістю 20-30 секунд. Виявилось, що найнижчу сходинку займає так звана поп-музика, а найвищу – музика Моцарта. Саме в музиці Моцарта найбільше нюансів, звукових перетікань, зміна гучності – тихо-голосно, неочікуваних переходів, які змінюються 30-секундними

інтервалами. Вони є найбільш близьким до коливань нейронів головного мозку людини [4, с. 49-51].

Застосовуючи сканування головного мозку людини за допомогою магнітного резонатора (MRI), Гордон Шоу, з'ясував, що під час прослуховування саме музики Моцарта у людини починає «світитися» майже вся кора головного мозку. Однак терапевтична дія музики, має недовготривалий ефект, вплив відбувається лише в процесі прослуховування і декілька хвилин після нього. Але дане явище не розповсюджується на дітей у яких ще не сформовані нейронні зв'язки – синапси. Це свідчить про те, що цілеспрямоване використання впливу музики на дітей дозволяє розвинути у них міцний інтелектуальний потенціал [4, с. 49].

Вивчаючи педагогічний потенціал музикотерапії, **Г. Побережна** зазначає: «адаптація до руйнівних умов існування (як ззовні, так і зсередини) можлива лише через набуття психокультури» [5, с. 9]. Формування психотехнічних навичок переживання стресу та негативних аспектів дійсності є дуже важливим саме у дитячому віці, – запевняє автор.

Змістовним та цікавим прикладом застосування музикотерапії в освітньому просторі є педагогічна технологія розвивального та корекційно-оздоровчого навчання дітей (від 2 до 12 років) «**ПіснеЗнайка**». Вона базується на систематизації, образному представленні та віршовано-пісенній подачі навчального матеріалу. Медико-педагогічний зміст інноваційної програми побудовано на одночасній роботі трьох каналів сприйняття: слухового, зорового та рухового (кінетичного) [8, с. 48].

Розробці музично-педагогічної моделі психологічної реабілітації дітей з психосоматичним профілем особистості присвячені праці **Т. Львової**. Дієвість цієї моделі доводить наявність здоров'я-зберігаючого потенціалу музично-освітньої діяльності й здатності забезпечення психолого-педагогічного супроводу, реабілітації та професійного розвитку психосоматичного профілю особистості школяра [3, с. 43].

Музикотерапевтичне спрямування музичного навчання підростаючого покоління сформовані і у **Вальдорфській педагогіці**. Її концептуальні засади базується на сприйнятті людини як взаємозв'язку трьохвимірності людини та трьохвимірності музики. *Нервової системи* (мислення), *ритмічної системи* (що пов'язана з почуттями, диханням, серцебиттям) та *системи обміну речовин* (де простежується зв'язок з волею, кінцівками). У такий спосіб **мелодію** пов'язують з **мисленням** (для запам'ятовування мелодій необхідно включити процес мислення), **гармонію** з **почуттями** (людина відчуває яка саме гармонія підходить до певної мелодії), а **волю** людини з **ритмом** (танцювальні рухи виражають волю). Варто зазначити, що музика надзвичайно глибоко проникає у нашу вольову систему. Коли ми слухаємо музику, то мимоволі хочеться рухатися, танцювати. Саме тому при навчанні малих дітей необхідно використовувати рух – ігри, танці, а не музичні ідеї – запевняють вальдорфці [6, с. 4].

Про ефективність практичного впровадження музикотерапії у роботі з дітьми дошкільного віку зазначає **С. Руденко**. Мотивуючись тим, що кожен вид діяльності музичного заняття з дошкільниками вже вміщує у собі терапевтичний компонент, авторка пропонує практичне застосування інструментальної музикотерапії, вокалотерапії та кінезотерапії (танці та рухливі ігри). На її думку, це допомагає зміцнити психофізіологічне здоров'я дітей, коригувати їх поведінку (особливо гіперактивних і неконтактних дітей), активізувати у них емоційну чуйність та розвивати соціально-комунікативні навички [7, с 20].

Проблему застосування музикотерапевтичних ігор у якості засобу оздоровлення молодших школярів на уроках музики та у позаурочній роботі підіймає **А. Золотарьова**. Авторка запевняє, що це дозволяє перевірити уявлення дітей про поведінку в різних ситуаціях спілкування, набуті почуття впевненості у собі, зняти емоційно-психологічну напругу, підвищити самооцінку та створити психологічний комфорт у класі, активізувати особистісне зростання. Це також сприяє оздоровленню дитячого організму, тренуванню дихальної та серцево-судинної системи дітей, подоланню фізичної втоми тощо [2, с. 37].

Отже, на основі вивчення наукової літератури ми дійшли до таких **висновків**:

– музикотерапія – це процес цілеспрямованого використання музики та звуків з метою гармонізуючого впливу на психофізіологічний стан особистості;

– вплив музики на людину здійснюється трьома чинниками: **вібраційним, фізіологічним і психологічним**;

– основні завдання застосування музикотерапії в педагогіці полягають у: збереженні здоров'я та підвищенні працездатності дітей; активізації зацікавленості та інтересу до музичних занять; збільшенні продуктивності навчальної діяльності дітей; посиленні активності дитини, її емоційності; вирішенні проблем міжособистісного спілкування;

– використання музикотерапії у процесі музичного навчання дошкільників та молодших школярів сприятиме розкриттю у них саногенного потенціалу (резервних й адаптивних можливостей організму, ресурсів опірності та емоційної стійкості до стресу) та оптимізації розвитку музикальності.

Подальший напрям роботи вбачаємо в розробці ідеї використання музикотерапії у системі підготовки майбутніх учителів музики.

Література

1. Волженцева И. В. Психология музыкального воздействия: учебное пособие для студентов вузов / И. В. Волженцева; Макеевский эконом-гуманитар. ин-т. – Макеевка МЭГИ; Донецк: Донбасс, 2011. – 347 с.

2. Золотарьова А. Музично-терапевтичні ігри як засіб оздоровлення молодших школярів / А. Золотарьова // Мистецтво та освіта. – №4. – 2011. – С. 28-41.

3. Львова Т.В. Инновационное применение музыкально-педагогических технологий (на материале работы с проблемными детьми): дисс. ... кандидата пед. наук: 13.00.02 / Львова Татьяна Владимировна. – М., 2012. – 215 с.

4. Моцарт гениальный музыкальный целитель // Наука и религия: Научно-популярный журнал. – 2012. – №4. – С. 49-51.

5. Побережна Г. І. Педагогічний потенціал музикотерапії / Г. І. Побережна // Мистецтво та освіта. – 2008. – № 2. – С. 9-13.

6. Протасова С. Музыка в жизни ребенка и в Вальдорфской школе / С. Протасова, С. Копыл // Музыка в школе. – 2003. – № 5-6. – 60 с.

7. Руденко С. Музикотерапія на заняттях з дітьми дошкільного віку // Музичний керівник – 2013. – № 7. – С. 19-26.

8. Яновська Н. Мистецтво навчання або навчання через мистецтво / Н. Яновська // Початкова школа: Науково-медичний журнал. – 2005. – №9. – С. 47-50.

УДК 373.67:001.11

Шніца Р. І.

ФЕНОМЕН «ЗНАННЯ» У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

В статті розглядається поняття «знання» в отечественной и зарубежной научной литературе. Раскрываются некоторые аспекты современного понимания этого термина в контексте музыкально-педагогического образования. Представлена специфика знаний в сфере искусства.

Ключевые слова: *знания, информация, музыкально-педагогическое образование, личность.*

The article discusses the concept of "knowledge" in domestic and foreign scientific literature. Reveals some aspects of the modern understanding of the term in the context of pedagogical education. Presented the specifics of knowledge of the person in the sphere of art.

Keywords: *knowledge, information, music-pedagogical education, personality.*

Одним з найважливіших процесів сучасності є перехід цивілізації європейського типу до нового постіндустріального етапу, що характеризується зростанням обсягу інформації та